

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 րուբլի 50 կոպ. Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 րուբլի, հատուկ 5 կոպեկ: Բաժանորդը գրեմ էն Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրատան հասցեն Тифлисъ. Редакция „Норъ-Даръ“ կամ Тифлисъ. Редакция „Nor-Dar“

Խմբագրությունը քաղ է ամեն օր (քաղի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Գաղտնագրությունները ընդունում են ամեն լիակատարով: Գաղտնագրությունների քաղը 2 կոպ., լրակատարների համար կրկնապատկել:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹՅՈՒՆ

Քրոնիկոն. — Թագաւոր Կայսրի պատասխանը Աշխատի հրաժարականը: Հոգեհանգիստ Կարնոյի համար: Նապոլեոնի փառք: Арм. Беллетристика: Ս. Էջմիածնից: Բուխարայի էմիրի խնդիրը: Մարցի: Հեծանիւով ճանապարհորդութիւն: Կարնոյի մահուան անթիւ: Մոսկուայից: Շուշու թիւ: Պարսկաստանի մի անգամ: Արաւստանից: Վարձուքը: Դուր-Կար: Խմբագրութեան մէջ հաւաքուած գումարները: Սինդիկատի օրագրութիւնները: Թիֆլիսի կոմիտէի անհատ: Նամակ Թիֆլիսից: Վ. Պոլիս: Փառք քաղաւ: Կարնոյի սպանութիւնից յետոյ: Հեռագրի երկ: Երեւանից: Բանասիրական: Զուր ծեծողներ: Տեղեկատու: Յայտարարութիւններ:

Հակադրութիւն յայտնել արտայայտուած զգացումների և շնորհաւորութիւնների համար: Կ. ՊՈԼՍԻՑ յունիսի 17-ից հեռագրում են Պրիստ. Կրայ. թիւթիւն, որ սուլթանը վճել է ընդունել պարտաւրջ Աշխատի հրաժարականը:

Թիֆլիսի ֆրանսիական հիւպատոսի նախնականութեամբ յունիսի 21-ին հոգեհանգիստ կատարուեց հաւաքակապեւութեան նախագահ հանգուցեալ Կարնոյի համար կաթողիկոսական եկեղեցւում: Ներկայ էր Կրիկոսի պ. կառավարչապետը, զինուորական և քաղաքացիական վարչական անձերը, օտարերկրեայ հիւպատոսները, քաղաքում ապրող ֆրանսիացիներն և իտալացիները: Ֆրանսիացիների բոլոր խանութներն այդ օրը փակուած էին և զոներին կարծու էին սգալը օրհներ:

Կ. ՊՈԼՍԻՑ մեզ գրում են, որ վերջերս իւր գործունէութեամբ յայտնի ոստիկանութեան միմիայն Նազմ-բէյը փաշայութեան աստիճանն է ստացել: Նամակագիրը շնորհաւորում է այդ առթիւ: Պոլսի հայոց մի խմբագիր-հրատարակչութիւն, որ մեզ մօտ էլ յայտնի է իւր արշաւանքներով:

Պ. Պ. Լուրի վեպերի մասին և Մինաս Լիւրիւրի հրատարակութեամբ լոյս տեսնող «Армянские беллетристы» ժողովածուի երկրորդ գիրքը այնպէս ինչպէս որ կապում է իւր, լոյս չէ տեսնելու:

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ. — Արձակուած ուսուցիչներին մէկը՝ պ. Ս. Եղեկեանն աշխատում է. միւսը՝ զեւսանողներին մէկը՝ պաշտօն ձեռք բերել իրեն հովանաւորողներին միջոցով:

Մինչև օրս յայտնի չէ թէ Զուրիս-ուսում ոյժը, Նա բարեխիղճ, ոչ թէ հայել թիւթի, այլ գործի ծառայող ազնիւ ուսուցիչներին էր: Պատահական հասակում առողջ կազմուածք ունէր, և այդպէս էլ մտաւ ուսուցչութեան ասպարէզը, բայց այստեղ՝ գիւղական և գաւառական հայոց ծխական դպրոցներում, ցրտի, խոնավութեան, փոշու, նեղակաց շնորհաւորութեան, չարագուշակ հանգամանքների մէջ մաշուելով իւր կտրուածը, կորցնելով առողջութիւնը, թողաւ ստացաւ:

Մովսիսի լեւրժ ու թոքը նուազելով հեռացել էր կրծքից, որ չոր տախտակ էր դարձել:

Ներտաւարական հասակում վաղա՛ ժամ թաւաճելով դեղին էր նրա պատկերը, ձայնը խաղաղ, չնչաւորութեամբ համարեալ դարձել էր: Բայց չնայելով այդ բոլորին, նա դարձեալ չէր ուղւում թողնել, բաժանուել իւր սիրած հայ դպրոցից: Շուշու կտրած, վախճան լիւրին գործութիւն տալով, ձմրան յունուար դոժան ամսին առաւօտեան վաղ վաղ դողդոջացնելով Կուրի վրայից անցնելով գնում էր հայ լեզու ու փոխիցնելու վերաբոս հայ մանուկներին:

Նրա լիւրանից դուրս եկող գորտիկն հազիւ էր նկատուում: Պարտով անցնելու պատահան, բացի հիւանդութիւնից, իւր վիճակում գտնուող մի ուրիշ հայ ուսուցչի:

մեան վաճառի վերաշինութեան անունով ստացուած փողերն ինչպէս են ծախուում, ինչ է չինում և այդ վերաշինութիւնը ինչ չափով պէտք է լինի: — Թէպէտ ակզբում որոշուած էր որ ու Էջմիածնի տօնին՝ յունիսի 19-ին կաթողիկոսների ձեռնադրուեն, բայց այդ մտադրութեան կատարումը յետաձգուեց մինչև աշունը: Այդ ժամանակներում սպասուում են և մի քանի եպիսկոպոսացու վարդապետներ Թիֆլիսից:

Բուխարայի վաճառականները, Եւով. Վր. Ի. Բալուկ, խնդրամատոց են եղել, որ Անդրկովկասի երկաթուղւ վրայ սակագներն իջեցնուին: Ռուսիա արտահանող աւական ապրանքների համար:

ՄԱՐՏԻՑ, (Լուրի). — Յունիսի 10-ին սարսափելի կարկուտ տեղաց և մեծ վնաս հասցրեց Լոռու մի քանի գիւղերի: Կարկուտն սկսեց Լալար լեռան շղթայից և անցնելով Չաթիւնի տաղ լեռներով գնաց դէպի Վաղարշապէս: Այդ յայտնի չէ առ այժմ, միայն Մարց գիւղին հասցրեց մերձաւորապէս 3000 բուբուլ: Իսկ գիւղին 2000 բուբուլ վնաս, իսկ Գարեջ գիւղի բոլոր ցանքերը բոլորովին փչացրեց: Վնասը կրկնի առ նուազ 10,000 բուբուլ: Անցալ տարի սոյն ամսի չինելով 5 ին թէ 6-ին այդ միւնոյն տեղերն սատուիկ կարկուտի ենթարկուեցան, և իսկ գիւղացիներն անապին պարտքեր անելով կարողացան մինչև այսօր ետ առնել յուսարով որ այս տարուայ առատ բերքը մասամբ մոռացնել կրտայ անցնել կրտած նեղութիւնները: Սակայն խեղճներ յոյսներն ի դուր անցան, և այժմ նստած իրենց դառն օրն են ողբում, մանաւանդ խեղճ քարիջեցիները, որոնց վնասն ամենից շատ է:

Յունիսի 8-ին Մարց գիւղից բէշ հեռու Սարիբուլաղ անուանեալ Նայա-միւր լիւնում մեր տեսածները:

— Իսկ Մովսէս, — ողջունեց վերջինը: — Աստուծոյ բարին: — Մէր, չլինի այս կողմում էլ դաս ունեալ: — Այո, մի վեց դաս ունեմ, — ասաց Մովսէսը:

Ընկերը կարեկցութեամբ նայեց նրա դեղնացած դէմքին: — Այնտեղ, միւս դպրոցում ուրեմն դաս ունեալ, — հարցրեց նա: — 18 դաս: — Սպասիր: միթէ տեսնուց այս տարի գոնէ չկարողացաւ բեղ մի ուսումնարանում բաւականացնել այդքան դասերով, թող առողջ ուսուցչի դասերը երկու ուսումնարանում նշանակէր: Այդ առ չէ, միգը ես, հիւանդ ես... — Եւ, իմ մասին էլ չարէ խօսել, — կարծես նեղացած արտասանեց Մովսէսը: — Ինչպէս երեխաներս ու կինս են... ինչ պէտք է լինի նրանց ճար... — Սղարայ, ինչո՞ւ այդքան յուսահատուած ես, — Եւրջ կերպով բացականչեց Մինասը (այդպէս էր Մովսէսի ընկերոջ անունը). — փառք Աստուծոյ, այսօր լուս ես, չուտ-չուտ բժշկի մօտ գնա, թող նայի, խորհուրդներ տայ: Մովսէսը դառնութեամբ ժպտաց, յետոյ լուրջ կերպարանք առնելով ասաց.

«Կամ գիշերը կարկուտ տեղաց, և կայծակի մի հարուածով 25 կովեր, եզներ և արջառներ անշնչանալով կոտորուեցան»:

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ յունիսի 15-ին բոլոր վարչական անձերը, ֆրանսիացիները և բազմաթիւ մասնաւոր անձեր այցելել են Ֆրանսիական հիւպատոսին իրենց ցաւակցութիւնը յայտնելու: Կարնոյի պանման անթիւ:

Այս օրերս Ռուստովի վրայով անցնելով հեծանիւով (վերսիպեդ) Կովկաս են գալիս Նարկովի հեծանիւաւորների ընկերութեան երկու անդամներ, պ. պ. Ներսէս և Կրանեանսկի: Նրանք գալիս են Նարկովից Թիֆլիս, այստեղից Բաթում, որտեղից չոգենուով Օդեսսա գնալով, վերադառնալու են Նարկով:

ՄՈՍԿՈՒՄՍԻՑ մեզ հարցրում են, որ շուտով լոյս է տեսնելու պ. Մկրտիչ Բալիւստիսի վարկանի գրական և պատմական հոդուքներ:

Շուշուայ թեմական դպրանոցի մասին մեր ստացած տեղեկութիւնները շատ վնասեցուցիչ են: Արդեօք մի որ և է ընդմիջել նշանակուելով է այդ դպրանոցի գրութիւնն ըստ ամենայնի ընկերու համար ժողովուրդը սպասում էր, որ այդ դպրոցից դուրս գան եկեղեցուէն հաւատարմի, բարոյապէս կրթուած, քրիստոնէական վարդապետութեամբ անուած սաներ, որոնք իբրև եկեղեցու սպասաւորներ՝ պայծառացնեն եկեղեցին և իբրև աստուածապաշտ և բարեկիրթ քաղաքացիներ՝ ընտիր անդամներ լինեն հաւաքակութեան: Սակայն — այժմ իսկ յայտնուած է, որ այդտեղի աշակերտներն իրենք գայթակղութեան քար են դառնում... Ասել չի լինում մեր բաժնիքը, պատմել չի լինում մեր տեսածները:

— Ներկու անգամ գնացել եմ բժշկի մօտ: Աստուած կեանք տայ նրան, ձրի նայեց: Բայց ամաչում եմ էլի գնալ նեղացներ չարուհեակ ձրի գնալն էլ լաւ չէ... — Յետոյ, ինչ խորհուրդ տուեց: — Եւ, Կովսն ինչ արաւ, որ մերոնք ինչ անեն: Բորբիկ մուրճով կրծքիս տախտակին մի քանի անգամ թակելով: Կայրեց և յոյս տուեց թէ, եթէ լաւ պահես քեզ, էլի երեսուն տարի կապրես: — Չհարցրի, թէ ինչպէս պահեմ: — Հարցրի, բայց ինչ. տուած է գնալ ամառանոցները օդափոխութեան, դպրոց այլ ես մի յոճակի, մի պարապիր, բայց ինչպէս գնամ, ստացած մի քանի կոպէտներով: Թիֆլիսի պէս մարդուկով քաղաքում հազիւ ենք կատարուում: Ես էլ որ այդ կոպէտներն առնեմ ամառանոց գնամ, ընտանեքս ում թողնեմ: — Գնա՛ր հոգուց է բարկացած ընտանիքը:

— Չօրս, բայց երբեմն էլ հինգ, վեց է լինում: — Ուրիշ եկամուտ ունիք, թէ միայն ձեր ուսնիկովն էք ապրում: — Ոչ, միայն նրանով: — Ներկուսով, դու և կինդ, ո՞րքան էք ստանում տարեկան: — Վեց հարիւր լուրի: — Ինչո՞ւ այդքանով համաձայնեցիք մնալ Թիֆլիսում:

Այս յունիսի 19-ի ընտրութեան ժամանակի մեր եկեղեցիների բազմաթիւ լիւրճան մի փոքր փոխուած, բայց առկի հետաքրքիր էր դարձած:

Առաջ տեղադրուած կիստներ, կէս արած, պաշտօնագրով տղաներ, տիւրացուներ և վարձկան մարդիկ էին եկեղեցու բազմութեամբ ուղեւոր բարձրացնում, ընտրութիւնների վրայ ճնշում գործում: այժմ դրանց վրայ աւելացել են ու Էջմիածնից եկած ընտրողներ: Այդ ճնշմանակաւորներն իրենց քննութիւնն, իսկապէս մի եկեղեցիների բազմութեան են տալիս: Կարելի չէ ներկայացրել դրանց վարձուքը, դրանց յանդուգն արարքները, կարելի չէ տեսել թէ դրանք ինչպիսի անպատկառ և անամօթ խօսքերով են վերաբերում դէպի նրանց, որոնց տալ պարտաւոր էին մինչև գիտելը խոնարհել... Դրանց ուսուցիչներն եթէ լաւ ուսնիկներ ստացել են, գոնէ կարող են պարծենալ, որ իրենց աշխատանքն ապարկուն չէ անցել:

Լուսաւորելի եկեղեցու բազում դռանք են եղել սառնիքի զօր վրայ կրուողներն՝ իրենց օգնական ունենալով Ներսիսեան դպրանոցի մի քանի ապիկար աշակերտներ:

Այդտեղի ողորմիկները բոն չկարողանալով շինել կամ առել ճիշտը՝ քանդել — եկեղեցու պատերի, դռների, պատուհանների հետ են կուռել:

Էջմիածնից եկեղեցին ներս խուժողները և թիւթիկներ բահանալից խլով ու ուզած անունները վրան դրողները դարձեալ դռանք են եղել:

Կարճ ժամանակում այդ տղաներն արդէն հռչակուած են, իրնտները զինուկից ունին:

Աստուած աղատէ մեր դպրոցներն այդ — ճնշմանակաւորներին:

Ինթզահէմի արժ. Գրիգոր աւագը օհ. Տէր-Բարսեղեանը պատմում է մեզ հետեւի:

— Ինչ անէի, արժանապատիւ տեսչի կամքն այդքանը եղաւ: Անցեալ տարի խաբեց Գանձակից տեղափոխեց այստեղ՝ խոտտանալով, որ իննհարիւր քառասուն է չինելու ուսնիկներս, բայց տեղահան անելով, յետոյ դրժեց իւր խոտտանում: Գոնէ բոլոր դասերս միևնոյն ուսումնարանում՝ Նշանակէր — ջրհաննամը: Շատ ասացի, շատ խորհեցի — չարաւ: Հիւանդ մարդ, երեք շաբաթ էլ մօտը թղթի արտագրել տուեց ու վերջն այս օրերը բերեց գլուխս: Ինչ անէի, արդէն բոլոր տեղերը ընդունել էին, ճարտարապետը համաձայնեցի: Բայց շատ նեղութիւն եմ կրում, ճանապարհս հեռու է, մանաւանդ այս դառնիւթայրը հոգիս հանել էլ է, երբեք, դարդեր շատ ունեմ... Բայց ցոռուութիւն, ուշանում եմ, — ասաց Մովսէսն ու չոր սրտի խորքից հազարով շարունակեց ճանապարհը:

Մի ուրիշ անգամ Մովսէսն էլ չաւատահեց Մինասին, էլ նրա հետ չխօսել իւր դարձելից:

Կերակրի օրը Մինասը լրագիր էր թիւթիւթում, յանկարծ լսեց. «Մահացուցակ Մովսէս Թովհանիսեանի...»

— Վահ, նա, մեռաւ: — Այո, մեռաւ: — Վահ, ապա Մովսէս... վաշտաւ մեռնելու ուսուցիչ էր, որ մեռաւ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի յունիսի 21-ի նիստին յանձնարար կարգաւորուեց Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրի պատասխանը այն հետազոյր, որով քաղաքային խորհուրդը շնորհաւորել էր Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաւորական Նշանադրութիւնը Պատասխանը, որ ուղարկուած է Թիֆլիսի նահանգապետի միջոցով, հետևալ բովանդակութիւնն ունի:

Վովկասի կառավարչապետի հեռագիրը, որով Թիֆլիս քաղաքի բնակիչներն և Թիֆլիսի քաղաքային խորհուրդը անհնազապետութիւն շնորհաւորում են Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաւորական Նշանադրութիւնը Հեռաւանդ մեծ հերցոգութեան պրինցեսս Ալիսի հետ, ամենահպասակօրէն զեկուցանելով Թագաւոր Կայսրին, Նորին Մեծութիւնը հասնեց հրամայել — շնորհ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՋՈՐԻ ԺԵԾՈՂՆԵՐ

Ինտ Զմրան մի երեկոյ ուսուցիչ Մովսէսը գրաւորաւ առաջ նստած աշակերտների տետրակներ էր ուղղում, իսկ նրա ընակարանի հանգէպի տանն անկողնի յայտնող աղմուկներով ծիծաղ ու թրքեկոցներով պարեր էին պարում:

Ցերեկն իւրա ետեից հինգ դաս պարապած ուսուցչին հայ մանուկների տետրակները թողալիս հետ ձեռք ձեռքի տուած՝ լուսնու շաղկապում էին: Ուշ քնեց նա, հազիւ ժամը երկսին աչքը կպցրեց: Այդ ժամին հանդէպի տանը նոր նստել էին ընթերցի:

Առաւօտեան վաղ, ժամը ութին, երբ նա ընկղմուած էր քնի մէջ — վարժապետ, վարժապետ, ուշանում ես, — արթնացրին նրան: Նա վեր թռաւ տեղից, նայեց ժամացոյցին, շտապով շորերը հագաւ, լուսացուց և հազիւ մի քաշակ թէ խմելով տետրակները կռնակն առաւ ու շտապեց դէպի դպրոց:

Մովսէսը 12 տարի հայ ուսուցչի աստիճանական կենսը վարելով վերջին երեւո տարին էլ Թիֆլիսում, Կուրի աջ և ձախ կողմը գտնուող երկու դպրոցում էր հասեցնում սպառում արդէն սպա-

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The left edge of the page shows the binding of the book.

գեներալ Սոսիկէն գլխաւոր չտարի հե-
կանդէնց մուտքի ձախ կողմը. երբ զի-
տկաւորը մօտեցաւ, Սոսիկէն և սպանե-
լը յարկանք տուին սրերով, սրի ժա-
մանակ հնչում էին փողերը, ածու-
էին թիբուկները և զանգակները, Աբը-
կալիսպպալը, բոլոր հողեպալականե-
րը շատաւառած ածխոնն ընդունեց եկի-
րեցու դիմաւոր մուտքի մօտ, Ամբո-
տաճարն սեղով է պատած, կրթ գա-
զազն ինչերիս դամբարանը, գնացը
վերադարձաւ կոտորակ կարգապա-
հութիւնով. աւարտը ցրուեց, Գնացը
ժամանակ բոթրթիւց և չորից վը-
նառուեցին միջանի հարկը հողի-
ն. Այսօր առաւօտեան Պարիզում ձե-
բակայինի մօտ 200 անիշխանակա-
ն իրենց բնակարաններում:

ՇԱՆՆԱՅ.—Փոխարկեալ կարգապա-
հութիւնով 20 գումարակալ չիտե-
կան զօրք ուղարկել Կորէա, որովհե-
տե՛ս ևս յոյս չկայ Եւապոնայի հետ ու-
նեցած տարաձայնութիւնները խաղա-
ղութեամբ լուծուի:

ՀԱՄԻՄ.—Լիւրնի «Gazeta Iivornes-
se» և «Telegrafo» թերթի խմբագրի
հարցին, որ Կարնայի սպանման տաթի-
յօնաւանդն էր գրել անիշխանակա-
նների դէմ, այսօր սպանում էր գաղա-
նով, երբ անցնում էր կառքով, նոյն
պիսի պայմաններում և նոյն կերպով
ինչպէս Կարնոն սպանուեցաւ. ինք-
նաբերական այդ հաստատեց մեղսակա-
ն առաջ:

—ՇԱՆՆԱՅ.—Եւապոնիան չարուն-
կում է գիտում ընդարձակ կերպով
Կորէայի թագաւորից պահանջել է, ո-
ւն չրօթարուի Չինաստանի հովանա-
ւորութիւնից և հեռացնի Չինաստան
ներկայացուցչին. Սուէրում 3000 հո-
գուց բաղկացած եւապոնական զօրք
դառնում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. 21 յուլի. —Յունիս-
ից մինչև 17-ը Կրօնշտաթի ծովային
հիւանդանոցն են տարուած 19 հիւանդ-
ներ, որոնց վրայ խօշրայի նշանն
էին երևացել, 17 հիւանդի արտաթի-
րութիւնները ընկելով Կոխի ստորակա-
տանման բացլիւնէն են գնդուած, որով
ծովային խաղի պատուաւորան ժամա-
նակ զրական հետեւեց ունեցան, Յու-
նիսի 17-ին և 18-ին նորից հիւանդա-
ցել են 7, մեռել են 3 հոգի:

ՄԱՌԻԿ.—Մի ինչ որ բանու-
փորձեց սրախողտող անել Հում աւա-
զանացող բանուորներին գլուխանցածու-
րաւոր է, Սահակ դահլիճ ունենա-
—Չունեմ, ճշմարիտ, որ ունենա-
լէ՛ն չեմ տալի,—պատասխանեց նա:
—Քոնը, Միւնա:
—Նա, ամուսնին փոքր դահլիճ էլ չու-
նենա:
—Ինձ մօտ ժողովուրդէք, տղէք, ի-
տանը տարը մարդ կըրտաւորուեն:
—Այդ չեղաւ, տարը հոգով բան չե-
ղուար գալ, հարկաւոր է մեծ տեղ, ու-
պիտի հրաւիրենք բոլոր ուսուցիչներին
Պ. Բաղդասարեան, դուք, կարծեմ
սեպական առն ունիք, ինչո՞ւ էք լը-
ռում, թող, որ ձեզ մօտ ժողովուրդէք,—
ուսուցիչները դիմեցին իրենց մէջ հա-
ղուաբիտ ունեւոր մի ուսուցչի, որ ու-
սուցչութեան հետ միեւնոյն ժամանակ
վարելով և՛ որդի պաշտօններ, կարո-
ղացել էր տուն, տեղ առնել և ապրու-
թիւն էր միւսներէք բաղդաւոր:
—Մեր տանը հիւանդ կայ, պարոնայր,
ուստի չեմ կարող լսօք ապլ,—պատա-
խանեց Բաղդասարեանը, բայց եւ յանձ-
նեմ աւնում մի տեղ գտնել ժողովու-
րու համար, աւելացրեց նա:
—Ուրեմն յուսով լինիք:
—Այո, այո:
—Յետեւութիւն, պարոնայր,
—Յետեւութիւն, ցտեսութիւն:
(Վերջը միւս անգամ)
Յ. Զուրուբեան:

